

Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury

2

pod redakcją Pawła P. Zagożdżona i Maciej Madziarza



**OFICYNA WYDAWNICZA POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ
WROCŁAW 2009**

Wydanie tomu wsparło finansowo
KGHM CUPRUM Sp. z o.o., Centrum Badawczo-Rozwojowe

Recenzent
Wojciech CIĘŻKOWSKI

Redakcja techniczna i projekt okładki
Marek J. BATTEK

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej książki, zarówno w całości,
jak i we fragmentach, nie może być reprodukowana w sposób elektroniczny,
fotograficzny i inny bez zgody wydawcy.

© Copyright by Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2009

OFICyna WYDAWNICZA POLITECHNIKI WROCLAWSKIEJ
Wybrzeże Wyspiańskiego 27, 50-370 Wrocław
www.oficyna.pwr.wroc.pl
oficwyd@pwr.wroc.pl

ISBN 978-83-7493-459-6

Drukarnia Oficyny Wydawniczej Politechniki Wrocławskiej.

Wstęp

Przedstawiamy Państwu kolejny tom cyklu „Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury”. Przygotowując zeszłoroczny tom pierwszy mieliśmy nadzieję na wzbudzenie zainteresowania zarówno profesjonalistów w dziedzinie badania, ochrony i udostępnienia zabytków techniki, jak i prezentujących często wysoki poziom merytoryczny amatorów. Jednak zakres tego zainteresowania znacznie przekroczył nasze oczekiwania. Otrzymaliśmy wiele głosów, świadczących o tym że książka ta zapełnia na rynku wydawnictw naukowo-technicznych lukę w zakresie tematyki historyczno-górnictwej, a także badań, udostępnienia i ochrony zabytków techniki górnictwej.

Porównując zawartość tematyczną obu tomów można wskazać pewne prawidłowości. Najczęściej tematem publikowanych artykułów stają się wyniki badań terenowych – inwentaryzacyjnych z obszaru Dolnego Śląska. Dotyczą one zarówno rejonów i obiektów związanych z górnictwem rud metali (Miedzianka i Ciechanowice, okolice Wałbrzycha czy Szklar Ząbkowickich, Góry Sowie, Pogórze Izerskie, Masyw Śnieżnika i inne), ale też np. górnictwa magnezytu w rejonie Grochowej. Niemal równie często możemy jednak prezentować publikacje szczegółowo omawiające historię obszarów intensywnego rozwoju górnictwa lub pojedynczych obiektów. Dotyczą one zarówno rejonu Dolnego Śląska (np. kop. *Gustav-Heinrich* w Karkonoszach, Stare Zagłębie Miedziowe, KGHM...) i Polski (kopalnictwo siarki w Posądku czy galmanu w Strzemieszycach), jak też Europy (historia eksploatacji cyny, historia i perspektywy górnictwa paliw w rejonie Mecsek na Węgrzech), mieliśmy też jednak szansę przedstawienia tematu bardzo egzotycznego, a mianowicie historii rejonu wydobywczego Tenke-Fungurume w DR Kongo.

Bardzo wartościowe są szczegółowe omówienia historii i rozwoju różnych technik górniczych (transport kopalniany, w tym maszyny wyciągowe, techniki urabiania, obudowy kaskowe), ale też prawodawstwa i nadzoru górnictwa, nauczania zawodu, czy zmian w podejściu do zagadnień bezpieczeństwa pracy. Problemy te omawiane są na szczegółowych przykładach (pojedyncze kopalnie, bądź obszary wydobywania) lub w sposób bardziej uniwersalny, czasem dotyczą historii najnowszej, kiedy indziej jednak – np. okresu starożytności.

W tym roku dwukrotnie, w odniesieniu do Kopalni Soli Bochnia, oraz obiektów położonych w Górach Kruszcowych, przybliżona została kwestia perspektyw ich wprowadzenia na listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO. Wpis taki, niezależnie od potwierdzenia wartości zabytku, jest wyjątkową rekomendacją dla rzeszy turystów, czego doskonałym przykładem jest Kopalnia Soli w Wieliczce, od wielu lat znajdująca się na tej

liście i przeżywająca istne oblężenie zwiedzających. W tym kontekście przedstawiamy m.in. artykuł omawiający realizowany obecnie projekt „Montanregion Krušnohoří/Erzgebirge”, którego celem jest wprowadzenie na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO całego zespołu zabytków górniczych położonych przy granicy czesko-niemieckiej w Rudawach. Znajdziemy także opracowanie dotyczące praktyki zarządzania, ochrony i udostępniania krajobrazów oraz reliktyw dziedzictwa górniczego, nie tylko w zakresie teoretycznym, ale i na przykładzie brytyjskiego obszaru „The Bleasavon Industrial Landscape”, również wpisanego na wspomnianą listę UNESCO.

Bezpośrednio związane z kwestiami turystycznego wykorzystania obiektów podziemnych są prace ukazujące techniki ich zabezpieczenia – przede wszystkim na przykładzie Kopalni Soli Wieliczka, ale też (w zeszłym roku) w przypadku naturalnej struktury o genezie krasowej – Jaskini Oblazowej.

Konsekwentnie pojawiają się artykuły dotyczące zagadnień historycznych, jak np. powołanej przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego Komisji Kruszcowej, „Biblioteki Warszawskiej” – pierwszego polskiego czasopisma zamieszczającego artykuły z zakresu górnictwa i geologii, czy rezultatów prac archiwalno-źródłowych m.in. w zakresie kartografii górniczej.

Za prezentujące tematykę pokrewną, z pogranicza górnictwa i nauk humanistycznych, znać można artykuły dotyczące np. górniczego kultu Św. Barbary, tradycji karczmy piwnej, czy stroju górniczego zaś w materiałach tegorocznych – symboliki górniczej w heraldyce, zmian w sytuacji społecznej stanu górniczego, a także opracowania biograficzne.

W niewielkiej liczbie ukazywały się dotychczas artykuły przedstawiające wyniki specjalistycznych prac naukowo-badawczych. Były to omówienia rezultatów badań wytrzymałości mechanicznej historycznych, zmineralizowanych obudów drewnianych oraz wpływów wód radoczynnych w rejonie Kowar.

W tym roku po raz pierwszy z radością prezentujemy artykuły autorów zagranicznych – z Węgier i Republiki Czeskiej, kolejny już raz możemy też przedstawić dalsze artykuły dotyczące interesujących obiektów zagranicznych – pochodzących z różnych okresów i związanych z eksploatacją rozmaitych kopalni.

Planując edycję przyszłorocznego, trzeciego tomu cyklu „Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury” mamy nadzieję na dalszy wzrost zainteresowania tą tematyką. Zamierzamy promować wydawnictwo wśród przedstawicieli coraz większej ilości gałęzi wiedzy, nie zamykając się jednak na artykuły nadsyłane przez autorów związanych z turystycznym wykorzystaniem obiektów pogórnich czy przedstawicieli lokalnych władz. Zachęcamy do publikowania artykułów przybliżających problematykę zarówno krajową, jak i zagraniczną – wpisujących się w tematykę już prezentowaną lub naświetlających całkiem nowe zagadnienia.

*Paweł P. Zagożdżon
Marek J. Battek*

Spis treści

1. Roland BANDUCH, Piotr GREINER, <i>Materiały kartograficzne zgromadzone przez Kuratora Państwowych Pól Górniczych w latach 1945–1953</i>	5
2. Andras BARABAS, <i>Historia górnictwa węgla kamiennego i uranu na terenie gór Mecsek (południowe Węgry)</i>	17
3. Marek J. BATTEK, <i>Symbolika górnicza w herbach miast Europy Środkowej</i>	30
4. Marek J. BATTEK, <i>Darmowe oprogramowanie do kartowania i wizualizacji zabytkowych wyrobisk górniczych</i>	37
5. Marek J. BATTEK, <i>Kopalnia Gustav-Heinrich w Białym Jarze – mit obalony</i>	43
6. Rafał DĘBKOWSKI, Andrzej LASON, Marcin SZPAK, <i>Koncepcja adaptacji zespołu komór Weimar na poziomie III Kopalni Soli „Wieliczka” dla celów turystycznych</i>	49
7. Rafał DĘBKOWSKI, Dorota NITEK, Józef PARCHANOWICZ, <i>Koncepcja nowej trasy turystycznej w rejonie szybu Regis na poziomach I–III Kopalni Soli „Wieliczka”</i>	58
8. Zenon DUDA, Joanna HYDZIK, <i>Kopalnia Soli „Bochnia” w drodze na listę światowego dziedzictwa UNESCO</i>	67
9. Marek FURMANKIEWICZ, Dariusz WÓJCIK, <i>Relikty dawnego górnictwa magnezytu koło Grochowej (Przedgórze Sudeckie)</i>	80
10. Stefan GIERLOTKA, <i>Rozwój techniki urabiania w górnictwie węglowym – urabianie techniką strzelania i wrębienia</i>	94
11. Jerzy GÓRECKI, Edyta SERMET, <i>O najstarszej uczelni górniczej na świecie i srebrno-złoty salamandrach w Bańskiej Szczawnicy</i>	104
12. Jan KUDEŁKO, Agata JUZYK, Anna SZCZERBIAK, <i>Uwarunkowania determinujące strategię ochrony i udostępniania reliktyw dziedzictwa przemysłowego</i>	118
13. Krzysztof KRZYŻANOWSKI, Dariusz WÓJCIK, <i>Kopalnia Magnezytu „Konstanty”</i>	129
14. Maciej MADZIARZ, <i>Historyczna technika eksploatacji rud żelaza na przykładzie kopalni „Carl Friedrich Gustaw” w Stanisławowie</i>	145
15. Maciej MADZIARZ, <i>Kopalnie „Czarnów”, „Miedzianka” i „Stara Góra” w poszukiwaniach okruszcowania uranowego oraz rud metali w latach 40. i 50. XX w.</i>	166
16. Maciej MADZIARZ, <i>Rozwój prac badawczo-inwentaryzacyjnych dawnego górnictwa kruszców w Bystrzycy Górnej (góry Sowie)</i>	194
17. Karol MARTIN, <i>Zmiany w sytuacji społeczno-gospodarczej górników i gwarków w górnictwie rud metali w Europie Środkowej od XIII do XVI w.</i>	209
18. Adam MIREK, Krzysztof KRÓL, <i>Rozwój działalności urzędów górniczych na ziemiach polskich na tle wypisków z dziejów górnictwa</i>	219

19. Wojciech MIŚTA, Robert NOWAKOWSKI, <i>Badania wypływów wód radonowych w dawnych wyrobiskach pauranowych Kowar</i>	245
20. Václav POŠTOLKA, <i>Montanregion Krušné Hory – nevyužitý potenciál území</i>	254
21. Wojciech PREIDL, <i>Stanisław Majewski – inżynier górniczy, historyk górnictwa</i>	268
22. Arkadiusz RYBAK, Andrzej J. WÓJCIK, <i>Górnictwo galmanu na terenie Strzemieszyc w XIX wieku</i>	282
23. Michał STYSZ, Michał MĄCZKA, <i>Dzieje górnictwa w Marcinkowie. Inwentaryzacja pozostałości robót górniczych dawnych kopalń rud polimetalicznych</i>	297
24. Ludomir WIŚNIEWSKI, <i>Główna Kluczowa Sztolnia Dziedziczna jako zabytek techniki zaliczany do europejskiego dziedzictwa kulturowego</i>	311
25. Andrzej J. WÓJCIK, <i>Problematyka geologiczna i górnicza w „Bibliotece Warszawskiej” do 1870 roku</i>	326
26. Dariusz WÓJCIK, Krzysztof KRZYŻANOWSKI, <i>Kopalnia „Wags Mit Gott” (Śmiało z Bogiem)</i>	335
27. Paweł P. ZAGOŹDŻON, Katarzyna D. ZAGOŹDŻON, <i>Wyniki wstępnych badań geologicznych w sztolniach w Ciechanowicach koło Miedzianki</i>	345
28. Katarzyna D. ZAGOŹDŻON, Paweł P. ZAGOŹDŻON, <i>Dawne i współczesne procesy geologiczne w sztolni nr 3 w Marcinkowie</i>	357
29. Krzysztof ZIĘBA, Wiesław KOWALCZYK, <i>Urządzenia transportowe w Kopalni Soli Bochnia</i>	368
30. Mateusz ŻMUDZIŃSKI, <i>Problem bezpieczeństwa w antycznych kopalniach</i>	380